

JS

OF GEMS & GEM-CUTTING

MINERALOGY, EMERALD AND OTHER BERYLS CATALOG

EX LIBRIS

JOHN SIN KAN KAS

MINERALS STONES AND

GEMSTONES OF NORTH AMERICA PROSPECTING FOR GEM

65

SIINKAWIKAS

JSL.S

BLO28599

85200

ca

JSL
PL028599

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA

DE

ADAMANTE

QUAM

AVSPICE SVMMO NVMINE
EX CONSENSV ATQVE AVCTORITATE
GRATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE
IN ALMA FRIDERICIANA

PRAESIDE

D. IOANNE HENRICO SCHVLZE
MEDICINAE ELOQVENTIAE ANTIQVITATVM ET
PHILOSOPHIAE PROFESSORE PVBLICO
ORDINARIO

ACADEMIAE CAESAREAE NATVRAE CVRIOSORVM ET
REGIAE SOCIETATIS SCIENTIARVM BERO-
LINENSIS SODALE

PRO GRADV DOCTORIS

SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS AC PRIVILEGIIS
MORE MAIORVM RITE CAPESSENDIS

AD DIEM V. CALEND. MAII, M DCC XXXVII. 1737

PLACIDAE ERVDITORVM DISQVISITIONI EXHIBET
AVCTOR RESPONDENS

IOANNES FABRI PANNONIVS,

ARTIVM AC PHILOSOPHIAE MAGISTER.

HALAE MAGDEBVRGICAE

Litteris IOAN. CHRIST. HILLIGERI, Acad. Typogr.

DISSERTATIO IN ACADEMIA MEDICA

DE

ADAMANTE

QUAM

AVSPICE SVMMO NVMINIS

EX CONSENSV ATOVE AVCTORITATE

GRATIOSAE FACULTATIS MEDICAE

IN ALMA FRIDERICANA

PRaeside

D. IOHANNIS HENRICO SCHWABE

MEDICINAE ET OBSTETICAE ANTIQVITATVM ET

PHILOSOPHIAE PROFESSORE PVBLICO

ORDINARIO

ACADEMIAE CAESARAE NATVRAE CVRATORVM ET

REGIAE SOCIETATIS SCIENTIARVM BEROLINENSIS

LIBERIS SODALIT

PRO GRADV DOCTORIS

SVMMVSQVE IN MEDICINA HONORIBVS AC PRIVILEGIIS

NOBIS MAIORVM RITE CARESSIBVS

NOBIS DIE 16. CALEND. MARII. M. DC. LXXXV.

LEAGIDAE ERVDITORVM DISPOSITIONI EXHIBET

AVCTOR RESPONDENS

IOHANNES FABRIVS PANNONIVS

ACTIVM AG. PHILOSOPHIAE MAGISTER

HABERE MAG. PERRONIVS

Litoch. IOH. CHRIST. HILLIGER, Acad. Typogr.

PROOEMIUM.

QVum nuper publicæ relationes crebram mentionem facerent, quam incredibilis vis adamantum ex Brasilia in Europam aduecta Lusitanorum nauibus fuerit: mercatoresque cœperint dispicere, quo modo cauendum sit, ne pretiosæ mercis copia vilitatem eiusdem secum adferat: inter medicos quoque diuersa iudicia audiebantur. Alios enim veneficiorum multitudinem maiorem extimescere subiit: alii ægrotis parabiliorem ad varios morbos medicinam gratulabantur; atque rursus alii nec metuere se aliquid, nec magnopere sperare ostendebant. Neque destituti videbantur singularum sententiarum patroni vel magnorum virorum auctoritatibus, vel rationum, præsertim ex ore disertis grauisque viri sonantium, ponderibus. Mouit me ille tantus disensus, vt per omnis æui bonos scriptores ea requisitum irem, quæ ad hanc controuersiam pertinent, ponderatisque argumentis indagarem, in quam partem vera sententia magis inclinaret. Ea itaque

que in chartam tum coniecta ad incudem suaſu Excellentiſſimi Viri, PRAESIDIS mei, reuocaui inque hunc ordinem redegei, vt pro ſpecimine inaugurali, quod leges iubent edere, in publicum conſpectum producerem. Accipe igitur, beneuole lector, hancce commentatiunculam, ſique de lapide, cui hominum conſenſu maximum pretium ſtatuitur, minus digna tuis oculis dediſſe videbor, pro æquitate tua excuſes primorum conatuum tenuitatem, tuique fauoris gratia ſupple, quantum deſuiſſe viribus noſtris intelliges.

CAPVT I.
 HISTORICA TAM DE ADAMANTE QVAM
 EIVS ACCVSVATIONE TRADENS.

CONSPECTVS.

Adamantis etymologia & homonymia, §. I.

Veteres parum explorati de adamante habent: multaque tradunt, quæ noſtris non conueniunt, §. II.

Deſcriptio adamantis, §. III.

De fodinis, adamantum prouentu nobilitatis, qui ſcripſerint, §. IV.

Ex Tavernerio breuiter de fodina ad Raolcondam: item de altera, quæ Culur aut Gani vocatur, §. V.

De tertia fodina in regno Bengalæ: & adamantibus inſulæ Borneo, §. VI.

De aliis locis queritur, & de pseudo adamantibus, §. VII.

Noſtro tempore cogniti adamantes poſſunt comminui, ſindi, teri, cælaræ, §. IIX.

Sed ignis, niſi ſolaris, omnem uehementiam eludit, §. IX.

Quid medici antiqui de adamante ſenſerint, §. X.

Græcorum nemo adamantem vel laudat vel accuſat: Latini vno ore eum commendant, §. XI.

Medii æui ſcriptores uſque ad ſeculum XV. nihil graue de eo ſcripſerunt, præter Auerroem Arabem, & Santem Ardoynum; de quibus tamen dubium eſt, annon per errorem factum ſit, §. XII.

Propiori euo maiori ardore accusatus est, §. XIII.

Cuius auctores feruntur Theophrasti Paracelsi adfecta, §. XIV.

Sed prudentiores ipsi dubitare se

significant, §. XV.

Aequiuocatio mater huius erroris fuisse videtur, §. XVI.

Status totius controuersia, §. XVII.

§. I.

ADamas Latinis eodem nomine, quo apud Græcos etiam, venit. Est autem, vt indubium puto, origine Græcum, ex α priuatiuo & verbo $\delta\alpha\mu\acute{\alpha}\zeta\omega$, domo: vt $\alpha\delta\alpha\mu\acute{\alpha}\varsigma$ idem sit, tamquam diceret *indomitum*, quod vel omnino non potest, aut sine magna molestia nequit domari. Quæ veteribus persuasio fuerit de indomita, vel non domanda eius indole, liceat PLINII verbis docere *natur. histor. libr. XXXVII. cap. 4. incudibus hi deprehenduntur, ita respuentes ictum, vt ferrum vtrunque disfuldet, incudesque etiam ipsæ disfiliant. Quippe duritia inenarrabilis est, simulque ignium victrix natura. Vnde & nomen indomita vis Græca interpretatione accepit.* Manifestum utique est, quod bonus Plinius notioni grammaticæ nimis stricte inhæreat: quum vsus Græci sermonis doceat, quod α priuatiuum non semper absolute neget, sed sæpius difficultatem tantum denotet. Docet hoc scholiastes HESIODI ad *scut. Hercul. vers. 137.* atque simul indicat homonymiam, qua poëtis & mythographis *adamás* & *adamantinus* non raro ponitur pro chalybe aut ferro durissimo; quod quidem hoc loco pluribus testimoniis comprobare minime puto conueniens. Sufficiat vnicum adiecisse exemplum homonymiæ ex sacris litteris, vbi Græci interpretes adamantem & adamantinum vocant, quod alii rectissime exponunt *perpendicularum*, & ad eius rectitudinem adcurate exactam muri structuram *Amosi VII, 7. 8.*

§. II.

Adamantis gemmæ mentionem antiquiorem non memini me legere, quam eam a PLATONE factam in *Timeo, p. m. 1066.* quamquam eruditis permittendum videtur, vt decernant, fatisne secure huc referre hunc locum liceat. *Auri*, inquit,

ramus, propter densitatem durissimus & nigro præter ea colore suffusus, adamas appellatur. Quid si Plato, qui sæpius poetice & improprie loquitur, hic sit de chalybe, aut ferro in genere, intelligendus? Certe ad laudem & bonitatem adamantis parum quadrat color niger suffusus. Sed de hoc alii dispiciant: mihi non licet multum euagari, & in hoc ipso sermonis limine id minime omnium videtur permisum. Legat, si quis plura velit, CL. SALMASII *exercit. Plin. ad Solin. p. 755. seqq.* Sic satis animaduertet, quam incerta & obscura sint, quæ veteres de adamante sciuerunt. Videtur illa relationum diuersitas deberi eximie apud priscos raritati gemmæ huius, de qua PLINIVS, l. c. *Maximum in rebus humanis, non solum inter gemmas, pretium habet adamas, diu non nisi regibus, & iis admodum paucis, cognitus.* Quumque Græcis hominibus exigua Asiæ interioris cognitio fuerit, ante quam Alexander M. illa regna penetraret, sibi que magna ex parte subiiceret: haud mirandum, si admodum pauca & exilia scriptis suis de hac gemma immiscuerunt, & quorum pleraque non conueniunt adamantibus apud nos cognitis.

§. III.

Erimus itaque deinceps vnice intenti nostris adamantibus, id est, lapidibus pretiosis, omnium clarissimis, totisque pellucidis atque purissimæ instar aquæ nitentibus, qui adplicatam tincturam ad se rapiunt, sibi que ita iungunt, vt micantes suos radios procul iaciant: quo præcipuo signo a rei gemmarie gnaris cognoscuntur & a pseudoadamantibus discernuntur. Horum historiam ex recentioribus scriptoribus, qui vel ipsi natalia eorum loca adierunt, vel de hoc argumento ex instituto commentati sunt, hauriemus, paucisque delibabimus: deinde tota opera examinaturi ea, quæ de venenosa indole adamantis passim scripta & asferta deprehendimus.

§. IV.

Ex iis auctoribus, qui loca adamantum prouentu celebria adierunt, & omnia suis oculis explorauerunt, potissimum mihi

mihi placet IO. BAPT. TAVERNIER, qui quadraginta solidos annos itineribus impendit, & gemmarum cognitionem, tamquam artem, a qua cenferi voluit, ipso vsu & conuerfatione cum hominibus callentissimis, sibi comparauit. Ex antiquioribus auctoris sua hauserunt ANSELMVS BOETIVS de BOOT, cuius *gemmarum & lapidum historia* prostat, & IOANNES de LAET, qui *de gemmis & lapidibus duos libros* reliquit: quorum ille GARCIAM ab HORTO plerumque sequitur: hic & illo duce vtitur, & LINSCHOTANO, aliisque, quos non sine iudicio subinde expendit. Commemorat autem TAVERNIERIVS *itinerum Indicarum lib. II. cap. 15. 16. 17.* loca illa, quibus colliguntur adamantes, fatisque diserte indicat, sibi, haud incurioso ceteroquin scrutatori, nulla alia præter hæc innotuisse per omnem, quæ orientalis vocatur, Indiam. Quis de Brasilianis adamantibus scripserit, & an omnino aliquis scripserit sibi explorata & certa, equidem nescio, meque adeo excusatum cupio, si omnino nihil de illis posuero.

§. V.

Prima itaque fodinarum a TAVERNIERIO visarum est in regno *Visapour*, quod olim magni Mogolis imperio addictum, sed nunc proprio monarchæ subiectum est. Prope *Raulcondam* illa visitur, in solo arenoso, faxis & siluis abundante. Scrutantur per saxa venas vix digiti crassitiem superantes, arena impletas: quas ferro diffringunt, vt arenam impetrent, quam aqua superfusa lauant, vt adamantes impetrent. Hanc fodinam ante ducentos demum annos detectam fuisse comperit auctor, qui circa CIO IOO LX. mercatui isti interfuit. Alteram deinceps describit fodinam, quæ a Persis *Culur*, ab indigenis *Gani* vocatur, & vix vno seculo ante auctoris aduentum detecta fuit. Magna hominum frequentia quotannis ad fodiendum eo confluit, omninoque LX. hominum millia hoc labore occupata æstimauit. Profundos hic agunt puteos, vsque eo, dum in aquas subterraneas incidunt, quibus ab ulteriori labore detinentur. Vtuntur autem aqua reperta, vt terram egestam emolliant atque eluant; ex illo, quod in fundo

do remanet, adamantes curiose colligunt. Sat magnos lapides hic inveniunt, sed non omnes satis puros & elegantes.

§. VI.

Aliqua fodina inter Raolcondam & Culur medio tractu quondam fuit, quæ pulcros dedit adamantes, sed qui sub politura disfilierunt, quare regis iussu prohibita est adamantum ex hac fodina collectio, ne omne commercium suspectum fiat emtoresque damni metu ab omni hac merce emenda deterreantur. Tertia autem fodina, eademque antiquissima, est in regno *Bengala*, prope vicum *Soumelpour*, quem fluvius *Gouel* alluit, ex cuius arenis pretiosi lapides colliguntur non sine magno & difficili labore. Non magnos, sed in acutum apicem fastigiatos, lapides hic inveniunt. Quartus denique locus adamantum proventu celebris est insula *Borneo*, eiusque fluvius *Succadam*. Sed non aditur hic locus a peregrinis, quum non sint ibi liberi mercatus, omnesque lapides regiis thesauris inferantur, & ex illis vendantur, maiori etiam pretio, quam tolerabile videri auctori nostro poterat; quum bonitate tamen nihil superent illos in continenti Indiae satis abunde obuios. Ceterum, quæ de pretio adamantum ab eodem scriptore satis curiose accurateque scribuntur, huc adducenda non existimamus, quum hæc ad medicinam neutiquam pertineant.

§. VII.

Atqui hi sunt isti loci per totum orientem, vbi hodie adamantes colliguntur. Nolo multis laborare, vt TAVERNIERIO conciliem alios auctores, qui eiusdem tractus alias vrbes nobis denominant, vbi fodiantur hi lapides. Credo diuersitatem hinc oriri, quod pauci ipsa loca natalia adeunt, sed emporia tantum mercandi causa visitant. Quod autem aliqui ex Macedonia etiam & Arabia, quin Aethiopia, adferri adamantes scripserunt, id puto factum esse fide veterum, qui vel adamantis nomen non satis accurate ponebant, vel Plinio fisci, quod Adamas non nisi in auro gignatur, secure crediderunt easdem regiones, quæ aurum mittere & præbere

bere leguntur, adamante etiam abundare. Nostra certe ætate nemo ibi inuentos aut allatos adamantes veros annotauit. Pseudoadamantum autem magnam copiam passim suppetere, qui & duritiem insignem habent, & fulgentissimum iubar de se spargunt, notum est. Quæ Galliæ loca tales præbeant, indicat NICOLAUS LEMERY in *dictionary simplicium*. Germaniam talibus non destitui, sed Rhenum, vbi Heluetios egreditur, & Bohemiam multos & elegantes præbere, satis constat. Vide etiam OL. WORMIUM in *Museo cap. 17.*

§. IIX.

Omnes adamantes, qui nostro æuo cogniti sunt, duritiem quidem insignem habent, tantamque, vt omnibus lapidibus & gemmis ceteris palmam in hoc dubiam reddant: sed nemo hodie credit illi Plinianæ, quam initio attulimus, assertioni, quod mallei ictus eludant, ipsasque incudes diffindant. Quin illi, qui ex saxorum venis diffringendis adamantes eruunt, haud raro experiuntur magno suo damno, quod eximios lapides fregerint, aut fissuras ipsis attulerint. Quin norunt referuntque artifices, quod findi in tenuissimas lamellas a perita manu possit, quibus deinde alii lapides pellucidi apte incrustantur: quo pacto fraudem minus cautis fieri perhibent. Quod vero sanguine hirci calido maceratus fragilitatem demum adquirat, id hodie fabulis omnes accensent. Nam potest etiam sine hac præparatione in apto mortario ex chalybe, pistillo idoneo contusus, in puluerem satis minutum redigi, quo gemmarum cælatoribus ac politoribus opus est, quoties vel ipsum adamantem, vel aliam gemmam, polire, aut aliquid in illis cælare cupiunt. Satis autem curiosum est, quod adamas sibi simile & eiusdem duritiei corpus atterere valet, quum agens potentius esse debere videatur patiente. Causam satis vero similem prodit BOETIUS *lib. II. cap. 6.* quod particula, quæ patitur, semper eadem est, puluis autem, qui atterit, non idem semper, sed in quouis puncto alius & subinde renouandus occurrit. Adde, quod atterendum aut exca-

uandum quiescit ; atterens vero celerrimo motu in quiescens fertur & impetum facit.

§. IX.

Quum vero malleo resistere quidem nequeat ; inque persuasione contraria versati veteres errauerint : proinde tamen non etiam falsi sunt , quando ignium vitricem adamantis naturam prædicauerunt. Testantur enim multi, quod vehementissimum ignem culinarem admodum diu sine vlllo detrimento sustinuerit : immo quod intensissimum , quo feriunt solares radii arte & idoneis vitris collecti, calorem spreuerit, donec smaragdo addito tandem liquari se passus fuit : quod experimentum ab HOMBERGIO institutum & regiæ scientiarum academiæ Parisiensi oblatum legimus. Adparet satis, quam frustraneus sit metus eorum, qui propterea, ne adamas splendorem & vires calore lecti amittat, noctu digito detrahendum sollicitè inculcant, eundemque in cyatho aquæ frigidæ aut super marmor ponendum docent. Certe si non tincturæ substratæ causa metuendum est, ne a calore remittat & corrumpatur, ipsius lapidis causa nihil est extimescendum, præsertim a tali calore, qui a corpore humano potest proficisci. Sed nimirum antiquus mos est, annulos nocte detrahendi, quod ex MARTIALI discimus *Xl. 60.*

Senos Charinus omnibus digitis gerit

Nec nocte ponit annulos,

Nec cum lauatur : causa quæ sit queritis?

Dactylithecam non habet.

Quæ res quum multas causas habere potuerit, & forte illam quoque, quia noctu totius corporis habitus a diffusis & expansis humoribus laxatur & magis expanditur, annullus autem arctius inhærens vasa cutis stricturus, & quasi strangulaturus videtur : hic tamen, vt in multis aliis, factum videtur, vt hominibus, valetudinis rationem inter postrema fere reponentibus, alia persuaderetur, quæ scilicet pretiosæ suppellectilis conseruatione commendata metuendum valetudini in commodum auerteret.

§. X.

§. X.

Plura de adamante falso perhibita a veteribus, nobis autem aliter comperta, omittimus, quum iam a plurimis sint notata, & ad medicinam nihil omnino faciant. Potius autem ducimus progredi ad quaerendum, quid de adamante medici exspectare debeant. Scilicet diuersissima sunt horum de hac gemma iudicia, dum alii salutis praesidium ab ipso sperare iubent; alii perniciem eamque inuictam & inuitabilem metuere: non pauci nec utilitatem nec damnum ab eo exspectandum contendunt. Oportet itaque auditis cuiusuis partis rationibus, expensisque momentis tam arduae causae, non perfunctorie quaerere, quid vero propius videatur. Quum vero inuidiosum sit in controuersia, quae a maximis viris in alterutram iam partem inclinata & distracta est, versari & sententiam dicere; omninoque videatur id non conuenire homini, qui primum specimen in publicum edit: dabo quidem operam, ut cuius, a cuius sententia mihi discedendum est, debitum tamen meritis suis honorem & obseruantiam perpetuo conseruem. Ipsam autem ratiocinationem meam, omnemque hanc causam rectius sentientium, & quod maximum est, vera firmaque experientia edoctorum arbitrio, omni, qua decet, modestia & fiducia permitto, gratisime accepturus eius doctrinam, qui in re tanti momenti meliora ostenderit.

§. XI.

Admiratione dignum videtur, quod antiquissimi scriptores medici Graeci de adamante nullam omnino mentionem iniiciunt, & nec auxilium morborum inde petere iubent, nec inter morborum mortisque causas recensent. Certe, si quid illis innotuisset de venenosa indole eius, non videntur id omisuri illi, qui ex instituto venena descriperunt, ut alexipharmaca docerent: quod fecerunt, qui ad nostram aetatem peruenerunt, NICANDER COLOPHONIVS, & DIOSCORIDES. Inter Latinos PLINIVS non raro meminit adamantis, sed non alio modo, quam qui commendare eum debet. Scribit enim *bist. natur. lib. XXXVII, cap. 4. Adamas & venena irrita facit, &*

lymphationes abigit, metusque vanos expellit a mente. In eundem sensum scribit SOLINVS in polybist. cap. 52. Indicorum lapidum, in adamantibus dignitas prima, utpote qui lymphationes abigunt, venenis resistunt, & pavitantium vanos metus pellunt. Neque aliena sunt, quæ ISIDORVS Origin. lib. XVI. cap. 13. reliquit: fertur (adamas) in electri similitudine venena deprehendere, metus vanos expellere, maleficis resistere artibus. Aliquanto plura prædicat ALBERTVS MAGNVS de miner. lib. II. tract. II. dicunt magi, quod laserto sinistro alligatus valet contra hostes & insaniam, & indomitas bestias & feros homines, & contra iurgia & rixas & contra venena & incurfus phantasmatum & incuborum. Abstrineo me lubens a pluribus referendis, fere enim hæc a posterioribus propagata & transscripta deprehendes.

§. XII.

Non me poenituit percurrere complures, qui de venenis scripserunt, auctores, vsque ad seculi XV. finem, ut sunt: PETRVS APONITANVS, ANTONIVS GVAINERIVS, FERDINANDVS PONZETTUS, quorum aliqui in amplificando venenorum catalogo plus æquo diligentes fuerunt: & nullus tamen horum adamantem accusavit. Quin PETRVS CARRARIUS in *quest. de venenis ad terminum* inter illa, quæ lentis venenis efficaciter opponi possint, post lapidem bezoar ponit adamantem, hyacinthum & sapphirum: vbi non facile dixeris, quod excludi internus vsus debeat, quum stet inter illa, quæ ex mente veterum intra corpus adsumi debent. Vnum tamen ex Arabibus AVERROEM citari video apud PAVLVM ZACCHIAM, *Quest. medico legal. lib. II. tit. 2. quest. 4. pag. 211.* & ex recentioribus SANTEM ARDOYNUM, quem & nocumenta & curam eius tradidisse ibidem testatur. Sed prior videtur sua auctoritate induxisse posteriorem. Valde optavi ipsum inspicere; sed non habui eius copiam. Videant alii, annon forte interpretis aut scribæ & typographi vitio aberratum sit. Nam MATTHÆVS SILVATICVS in *pandectis* annotat *Adamis* esse nomen panis porcini, qua appellatione gaudet cyclaminum, valde acris

acris & erosiuæ inflammatoriæ proprietatis causa in venenofarum plantarum indicem iam pridem relatum.

§. XIII.

Manet itaque firmum, quod adamas maximo consensu antiquitatis nulla suspitione malignitatis oneratus, ne dicam accusatus fuerit: quodque potius venenis contraria eius virtus habita fuerit, ipso externo vsu efficax; si demus etiam, non fatis clarum esse, quod ex vno *Carrario* colligimus, de vsu interno. Habemus autem testimonia de vsu etiam interno, si non ad salutem & medicationem certissime proficuo, tamen de innoxio & minime damnofo, quæ adducemus, si accusatores adamantis, & acerrimos quidem, & qui capitalis criminis reum agunt, prius audiuerimus. Equidem fateor, me nescire, quis primus hanc gemmam ad triumuiros rerum capitalium, tamquam veneficorum principem, propiori æuo detulerit. Curiose inquisiui in auctorem, & accusationis formulam, vt viderem, quodnam corpus delicti, vt in foro loqui solent, indicauerit, & iudici subiecerit: sed nondum mei voti compos factus, credo sane ex leuibus rumusculis sine capite ortam accusationem esse; qualem nemo grauis iudex aduersus principem gemmarum admiserit, quin potius ipsi, tanta famæ macula, nulla quidem sua culpa, adperso, omnem in falsos delatores legibus concessam actionem dare, si petere posset, neutiquam abnuerit.

§. XIV.

Quid ANSELMO BOETIO de BOOT de hac accusatione innotuerit, volo verbis eius, etsi paullo longior sermo videri potest, exhibere: *adamantis pulueri etiam adscribitur vis deletoria, tam exitiosa, vt nullis remediis exstingui aut emendari possit. Huius scobe Theophrastum Paracelsum chymicum sublatum, ipsius discipuli & iurati adserunt: fortassis, vt ipsius imposturam tegant. Nam quum ille vitam perennem vel longeuam medicamentis suis promississet, in flore tamen virili exstinctus est. Aut itaque mentitus fuit se huiusmodi pharmaca, quæ omnibus morbis mederentur, & vitam produ-*

cerent, habere, aut si habuit, ratio danda fuit, cur iuvari decantatis medicamentis, instante morte, non potuerit. Commodior sane fingi non potuit ea, quae ab adamantis pulvere sumitur, quem aiunt, non quia venenum est, sed quia duritiae intestina corrodit, interficere. Notabilis est locus, quia non solum illud refert, quod ad factum pertinet, verum etiam callidum huius commenti consilium detegit, insuperque veram, de qualitate deleteriae indolis, accusatorum mentem declarat. Equidem fateor, me paucas omnino horas legendis vel Paracelsi ipsius, vel iuratorum eius adseclarum, scriptis tribuisse, postquam experiendo didici, quam parum instruere libri illi soleant, qui dissimulanter scripti & ad decipiendum lectorem compositi sunt: quare vix spero, nisi forte casu inuenerim, me detecturum illius commenti auctorem. Quin ignorare illum malo, quam cum certo detrimento temporis, quod utilius collocari potest, incerta tamen spe successus, illum diu requirere.

§. XV.

Video tamen, mortem Theophrasti Paracelsi a prudentioribus amicis eius non nisi timide ad adamantem referri. Sic. IO. BAPT. VAN HELMONT. in libello, qui *arcana Paracelsi* inscribitur, ita de hac re iudicat: *Sunt alii quoque, qui illum toxico sublatum aiunt. Cui cum remedia non minus, quam ad alios morbos, cognita & in promptu essent; supponunt illum adamantis puluere, peresis intestinis intererunt. Ego vero nullatenus admiror immaturam mortem viri ab adolescentia solliciti circa arcana chymica. Quem enim mortalium non insciant carbonum suffitus? aquarum fortium, gradantium & arsenicalium? itemque antimonialium noua in dies examinatio, quae per longa annorum tædia experiundo, nondum experti haurimus, de malignitate illorum non nisi per experientiam seram admoniti. Neque longe hinc abit IACOBVS CVRIO HOFEMIANVS in dialogo, quem Hermotimum inscripsit, cuius pag. 122. hæc legimus: valde metuo, ne mortem cum suis illis quinti elementi essentis sibi accelerauerit. Scilicet innuit intemperantiam & disolutos mores viri, qui, vt testantur qui cum ipso vixerunt,*

runt, præcipue autem intimus quondam eius discipulus IOANNES OPORINVS, ebriositati nimium obnoxius fuit, vt & cum rustico popello in tabernis compotare & volutare se in stratis ipsorum minime indignum se putaret. Cumque destilandis multis spiritibus occuparetur, vero vtique simile videtur, quod nonnumquam se largius istis inuitauerit aquis vitæ & quintarum essentiarum specioso titulo superbientibus liquoribus, eorumque abusu violentiam ceterarum ab vitæ genere reliquo causarum valde intenderit, mortemque immaturam anno ætatis quadragesimo septimo adduxerit. Confirmat hoc eius intemperantiæ vitium, & quod in aliis negotiis etiam turbulentus & præceps, linguæque ne in ipsum deum & magistratum suum continens fuerit, grauius confirmat vir priscae fidei, & eiusdem æui scriptor, THEODOR. ZWINGERVS *in theatro vit. human. pag. 1422. & 2275.* Ex quo adparet adamante gemma nulla opus fuisse ad interimendum virum, qui omnia faciebat, vt salutem suam pessum daret.

§. XVI.

Credo autem omnino primum istum, qui Theophrastum adamante necatum scripsit, dissimulatorem fuisse, qui quæquiuoco sermone credulis & simplicibus illudere voluit. Nam quum *ἀδάμας* & gemmam adamantis nomine insignem, & aliquid indomitum atque inuictum, denotet: potuit vtique de Theophrasto æque ac de quouis defuncto dicere, quod adamante peremptus fuerit: quum hoc sensu nemo, quisquis moritur, nisi ab adamante moriatur: quippe nemo est, qui moriendi necessitatem effugere queat. Id vero quum alii audiuisent, & de adamante quæquiuoce dicta in eum, qui vulgatissimus est, sensum raperent; progrediente disputandi feruore quæsitum est de modo, quo adamas Theophrastum necauerit. Callidus ille disputator præiudicabat, non profuturum sibi, si adamanti suo aliquem ex illis, qui cogniti sunt, nocendi & interimendi modum adtribue-

tribueret, quo cum aliis venenis conueniret; quoniam statim consequebatur frustra Paracelsum iactasse vniuersalem medicinam: respondit itaque, non enecasse, quia venenum est, sed quia duritie intestina corrodit. Prorsus mihi videtur id voluisse, quod nescio quam ingeniosum putant recentiorum aliqui, quando venenum mechanicum vocant, si aurichalci bractæ tenuissimæ, in minima segmenta scissæ & homini exhibitæ, mortem longo post tempore inferrent, idque præcise pungendo & exulcerationem inducendo. Nam si in æruginem, quo orichalci natura nimis facile ruit, versa illa segmenta damnum sanitati & vitæ inferrent, non mechanice nocerent, sed vulgari ac tritisimo & ante bis mille annos inculcato modo. Miror, cur commenti inuentor non potius auri lamellas elegerit, quæ a ventriculi succis solui nequeunt.

§. XVII.

Sed de ortu illius persuasionis, quod adamas hominem necare possit, esto cuius liberum, si meliora & certiora inuenerit, nostram corrigere & supplere siue relationem, siue coniecturam: nosque candidis monitoribus plurimas habebimus & agemus gratias. Progredimur ad cetera, quæ altero capite tractanda destinauimus. Ante omnia autem status controuersia rite formandus videtur. Nam qui accusant adamantem vel in genere ipsum venenis adscribunt, id est, talibus, quæ qualitate noxia & naturæ corporis aduersa sunt prædita, qua œconomiam omnem vitalem, etsi parua quantitate adsumantur, peruertunt & destruant: vel qualitatem cum aliis venenis conuenientem omnem negant, culpam autem letalis & funesti euentus vnice sic describunt & tradunt, vt agat adamas, quemadmodum cultri, vel alius instrumenti scindentis ac pungentis, acies, quæ vulnerando & exulcerando nocet, quamquam nemo sit, qui cultrum propterea venenatum dicere sustineat. Quid de alterutro modo statuendum sit, seorsum considerabimus.

CAPVT II.
ADAMANTIS DEFENSIONEM
SISTENS.

CONSPECTVS.

Instituti rationes & tractandi ordinem exponit, §. I.

Adamas per MD. annos a nullo medico accusatus fuit, §. II.

AVERROES Arabs, cur vix idoneus accusator haberi possit: & que sit iusta causa reiiciendi SANTEM ARDOYNUM, §. III.

Nullam exstare obseruationem, que probet vnquam fuisse aliquem ab adamante occisum, §. IV.

Diluitur obiectio, quod Theophrastus Paracelsus eo occisus sit, §. V.

Repudiatur casus ex BEMBO relatus, §. VI.

Multi adamantes innoxie deglutiunt integri, §. VII.

Nec desunt, qui scobem adamantis commendant assumendam, §. IIX.

Exempla innoxie assumptæ eiusdem, §. IX.

Ex quibus fundamentis adamantem

suspectum fecerint Arabes, §. X.

De theoriis recentiorum, quibus superstruitur eius accusatio, §. XI.

Si adamas vitrum secat, non sequitur, vt membranas molles & humiditas secare idem possit, §. XII.

Puluis adamantis, si cetera accendant, terit gemmas: sed non perinde molles membranas, §. XIII.

Respondetur ad argumenta a grauitate pulueris & a motu peristaltico petita, §. XIV.

Quanta consequantur venena, si adamas ex allatis causis venenum haberi debeat, §. XV.

Obiter de limatura martis & polli-ne vitri, §. XVI.

Adamantis puluis veneno imbutus potest esse mortis causa, §. XVII.

Conclusio totius dissertationis, §. XIIX.

§. I.

QVum semper fauorem mereantur maiorem, qui innocentem defendunt, quam qui nocentem aut criminis suspectum accusant; quoniam tamen fieri posset, vt aliquis, caute

C

& cal-

& callide disimulare doctus, impune multos læderet, nisi impune esset ex iusta suspicione aliquem deferre ad iudicium: non utique cupio illos, aduersus quos acturus sum, eos scilicet, qui adamantem capitalis criminis reum egerunt, illicitæ in libera republica rei insimulare; dum mihi modo liberum & nulli fraudi sit, si iniue accusati innocentiam liberrime defendero. Ne vero videar vllum irritare velle, eo vtar temperamento, vt accusatorum ipsa subinde verba, quo magis ingenue agam, tacito quamuis nomine, adferam; eorum præsertim, qui inter viuos supersunt & reipublicæ litterariæ inseruiunt: in illis vero, qui nulla re adamantem lædunt, potius autem defendunt & tutantur, nomina etiam adpellem, & testimoniis eorum æqua fide, vbicumque commodum videbitur, vtar. Tantoque magis spero fore, vt æquo lectori probetur meum consilium, quum hanc causam peragam tali auo, quo nulla de hac quæstione controuersia agitur; adeoque nemo esse possit, qui non veritatis, sed partis studio hæc scripta interpretetur.

§. II.

Vt itaque ad defensionem innocentia adamantis pedentim & gradatim progrediamur, merito videmus vrgere, quod tanto tempore non solum sine vlla malignitatis accusatione, verum etiam honorifice habitus adamas, tandem simul ac semel, quasi concursu & globo hostium circumuentus, & in summum existimationis periculum adductus fuerit: prorsus vt in fatis fuisse videatur huic gemmæ, vt numquam mediocri pretio censeretur. Nam si recte supra calculos posuimus, quod adamas demum ab Alexandri M. temporibus Europæ innotuerit: positus porro rite calculis, inueniemus ab initio Alexandrinæ vrbis, ex qua commercia Asiæ cum Europa effloruerunt, ad Christianæ æræ principium annos effluxisse CCCXXXI. Sed AVERROES, qui teste HERBELOTO in *bibliotheca orientali*, circa finem sæculi Christiani XII. floruit, & IO. LEONE AFRO *de medic. & philos. Arabibus* auctore. A. C. CIO CC. VI. obiit,

obiit, omnium, quos inuenire licet, primus est, qui suspectum adamantem reddidisse dicitur: consequitur, vt adamas per mille & quingentos annos, quodque excurrit, omni suspitione liber, cum summa laude inter mortales versatus sit.

§. III.

Esto igitur vere inueniri apud modo dictum AVERROEM Arabem illam accusationem, nulla interpretis, primo Iudæi, deinde semibarbari Latini, culpa & vitio laborantem; quod adfirmantibus probandum incumbit: parum certe in medico foro valebit vnus Auerroes, qui consentientibus, vt quidem spero, omnibus peritis, a theologia & iurisprudencia Muhammedana & philosophia Aristotelica, quam a medicina, magis censendus est: & in cuius historia nec vnicum momentum inuenitur, quo probari possit, quod medicinam vmquam agitare & exercere cupiuerit aut aggressus fuerit. Tanto autem magis secure hic repudiamus Auerroem, quoniam videmus, in tanta medicorum medii æui multitudine neminem fuisse, qui ipsum in hac accusatione sequeretur, præter SANTEM ARDOYNVM, quem vero simile est omnia corradere & cum puluisculo conuerrere debuisse, vt magnum librum conscriberet de argumento, quod exiguo volumine complexi fuerant, ante ipsum de eodem commentati.

§. IV.

Vt itaque adamantis innocentiam tueamur, ante omnia quidem merito videmus duo vrgere, scilicet quod nulla fidelis, indubiaque obseruatio in medicorum libris proftet, qua probari possit vmquam factum fuisse, vt aliquis adamante gemma interficeretur, & deinde quod sæpius visum notatumque fuit, quod adamantes integri impune fuerunt deglutiti, & comminutorum puluis pro medicamento non solum a medicis commendatus fuerit, sed ab ægrotis bono cum successu acceptus; vt & quod aliqui, vitæ pertæsi, mortem sumto hoc puluere frustra omnino quæsiuerint, per multos deinceps

ceps annos, sine vlllo valetudinis incommodo aut labe superstites.

§. V.

Primum dixi nullam exstare fidelem indubiamque obseruationem, quæ factum reddat certum & indubium. Nolle hic mihi obiici illud tralaticium de Theophrasto Paracelso. Quis enim illum secuit, & corpus delicti, quod vocant, ostendit? Debet huius viri obitus in quæstione omnino omitti, quia hoc est, quod negamus factum, negamusque vmquam esse probatum. Si quis venena alteri exhibet, habet, credo, magnas tanti facinoris rationes: saltem ICTI in casu dubio, vbi verosimiles coniecturæ multæ indicium præbent, ante omnia talibus inhærent eruendis; vt a M. TVLLIO CICERONE Sextum Roscium defendente in parricidii causa, discere me memini. Sed in Paracelso non inuenio vllam rationem, quæ mouere quemquam potuisset, vt pretiosi pulueris iacturam faceret ad erronem & extorem hominem, cui ganæ rusticæ perfugium erant, e viuorum confortio expellendum. Si odium multorum sibi contraxit; certe non deerant alii modi, si sanguinem eius quisquam sitiisset, in homine tam dicaci & blasphemio opprimendo. Sed quid frustra laboramus in his diluendis suspicionibus, quas ipsimet amici eius diu iam deseruerunt, vt supra probauimus?

§. VI.

Sed exstat vtique obseruatio a graui historico perscripta ad posteritatis memoriam, qua probari potest adamantem valere ad hominem perimendum. Eam ex BEMBI *historia Veneta* in hunc modum refert IO. SCHENCKIUS *obseruat. libr. VII. pag. 996. Tristanus Cibeletus Cyprius, Ferdinandi Regis Neapolitani legatus captus, quod post regis Cyprii mortem tumultu excitato regine patrum interfeserat, exsulque factus fuerat, sui poenas sceleris se persoluturum sciebat, adamante, quem in annulo gestabat, per os in stomachum recepto, aqua insuper, que metalla diuidit, epota, dum portaretur, interit.* Equidem in medio relinquo causam, ob quam

quam captius adamantem deglutiit : sed mortis consequentæ causam non aliam agnosco, quam laudatus SCHENCKIUS; scilicet aquam chrysulcam, cui si quis sociam causam fuisse credet adamantem, non maiori iure erit, quam capti a venatico cane leporis gratia ad collare, quod gestavit, referri potest.

§. VII.

Quotidianum esse apud Indos, ut mancipia quædam plurimos adamantes, quo furtum tegant, deuorent, ex MONARDE refert BOETIUS *lib. II. cap. IV.* idemque TAVERNIERUS *c. I.* confirmat, qui *αὐθόπιη*s refert, quod mercatores, qui fossorum operam conduxerunt, multos ipsis custodes apponere cogantur, ut hanc fraudem, admodum sibi damnosam, auertant. Relatum a fide dignis habeo, qui ante hos XXXVII. annos hic nouerunt virginem, cui medicus puluerem, quem tunc miscuerat, illico asumendum miserat. Mox animaduertit sibi ex annulo, quem in manu gestauerat, excidisse adamantem: quare suspicari cœpit illum fuisse in puluerem istum delapsum. Mittit ad virginem & reposcit puluerem, quem iam assumerat. Dantur multa pinguia & lubricantia, & altero die adamas ex iis, quæ expurgata fuerant, repertus ad medicum refertur. Vix quisquam in tota Europa nesciuerit, quantum aliqui metuerint, quum ante paucos annos Princeps quædam cellissima adamantem magnum incauta deglutiisset: quem sine vlla molestia ab ea receptum fuisse, quia publice scriptum est, nemo ignorat. Equidem non reprehendo illos, qui in eiusmodi casu officiosos se præbuerunt; sed magnas iustasque metuendi causas fuisse neutiquam credo: ut postea dicam.

§. IIX.

Sed de magnis adamantibus nihil metuendum esse aliqui concedunt: scobem vero, id est minutissimum puluisculum, quem *Demantpoort* vocant artifices, cum summo periculo assumi dicunt; atque hunc esse illud infame venenum,

num, quo Paracelsus sublatus fit, quoque vitæ insidiæ insuperabiles struuntur. Sed & hic desideramus probationem, quod vllus vnquam homo fuerit hoc puluere interfectus. Quam dum desideramus, quantumuis studiose requisitam, constanter adferimus contrarium. Supra laudauimus CARRARIVM, qui haud obscure commendat interne adhibendum hunc puluerem. Longe autem clarius & disertius eum laudat MICHAEL SAVONAROLA *de bahn. lib. II. rubric. 8.* quo loco, agens de principio martiali fontium, meminit illius persuasionis, quæ limaturam ferri malam esse stomacho, vomitum excitare & aliquando sic ad mortem perducere suggerit. Huic noxæ medelam suadet, quæ multis inexpectata videbitur. *Verum, inquit, puluere adamantis, vel aqua, in qua per noctem iacuerit, eius violentia reprimitur.* Non dicam quam concinnum sit remedium. Sufficit, quod imaginario veneno imaginaria antidotus satis fuerit, quæ vbi prodesse non poterat, neque damnum valebat inferre. Sed de limatura martis infra iterum dicemus.

§. IX.

Clarius est testimonium de pulueris huius innocentia quod ex MONARDE adducit *c. l pag. 124.* BOETIVS, *mulierem videlicet quampiam marito, antiqua dysenteria laboranti, adamantis scobem per multos dies propinasse, absque aliquo detrimento.* Confirmat hanc experientiam casus notabilis, quem a D. D. PRAESIDE acceptum non patiar interciderere. Is autem ex ore CHRISTOPHORI DORSCHER, nobilissimi gemmarum apud Norimbergenses cælatoris, ante paucos annos defuncti, præsentibus grauibis viris, qui hodieque supersunt, eum accepit, & deinde, eodem procurante, personam vidit & ex ea rem omnem, vt ante viginti pluresque annos gesta fuit, audiuit. Scilicet is artifex, nulli veterum secundus, magnam huius pulueris quantitatem domi suæ consumebat: diligenter autem monebat illos, quibus comminuendos adamantes tradēbat, vt sibi a puluere cauerent, quem bona fide

fide credebat esse venenum. Aliquando dederat ancillæ bonam quantitatem sibi præparandam, quæ, ob aliquod dedecus admissum, sibi metuebat, consiliumque ceperat morte sua præoccupare publicam notam. Non præsentius putabat ad finem suum obtinendum aliud venenum, illo, quod herus toties cauere iusserat, fatisque magna quantitate assumpta ex ædibus se subducebat, prope instantem expectans mortem. Sed quum nihil mali inde eueniret, reperta tandem quid, quo consilio fecisset, negare non poterat. Certum est, quod nec minimum incommodum inde perferent mulier, forte hodieque superstes.

§. X.

His experienciis munitus firmiter concludo: adamantem, nec integrum in magnis frustis, nec in puluerem tenuem comminutum, exserere deleteriam homini, aut vlli animali efficaciam: nec attentionem mereri quæcumque exnuda speculatione ab otiosis prolata, a callidis propagata, & ab optimis quibusdam viris, qui, quod tutissimum videbatur, sequi volebant, repetita fuerunt; dum interim grauisissimi aliqui doctores & profesores artis nostræ vel aperte contradixerunt, vel se dubitantes in hac quæstione declarauerunt. Superest igitur, vt videamus theoretica illorum fundamenta, qui sententiam nobis contrariam tuentur. Adamantem supponebant Arabes esse frigidum & siccum in quarto gradu: quæcunque autem vel frigida vel calida in hoc gradu essent; ea in relatione ad corpus nostrum talia esse existimabant, vt nos destruere debeant, si talia sint, vt actuari in nobis possint. Ita calida, quum a calore nostro succensa sunt, calore suo calorem nostrum augere: frigida quum calefacta sunt, emittere vapores frigidos, qui refrigerant. Hæc est regula veterum, ad quam exigebant doctrinam de viribus simplicium: in quibus determinandis maximam deprehendimus vtique disensionem; quam hoc quidem loco explicare non est tempestiuum. Illud interea notandum putamus,

mus, quod ii veteres, quicumque adamantem nec iuuare nec nocere posse crediderunt, supposuerint illum nullo modo posse in nobis actuari: qui vel medicam vel venenosam virtutem ipsi tribuerunt; ii vtique putauerint fieri posse, vt aliquid in nostrum corpus de se transmittat, quo status eius alterari queat aut debeat.

§. XI.

Iam vero manifestum est, illam de primis qualitatibus doctrinam, quaternario elementorum veteri superstructam, adeo mancam & ambiguam esse, vt nulla hinc institutio solida & scientifica proficisci possit: quare non solum pridem ab HIPPOCRATE, libro *de prisca medicina*, grauius repudiata est: verum hodie omnino omittitur, & tantum ab illis, qui ad intelligendos priscorum libros instrui cupiunt, cognitione historica delibatur. Non opus est plura de hac re verba facere, quum ipsi accusatores grauisissimi læsionem non a qualitate venenosa arcesant, sed ab actione, quam vocant aliqui, mechanica, scilicet quæ pendeat a figura & situ particularum, id aggregatum, quod adamas vocatur, constituentium, ad scindendum, pungendum, exulcerandum apta & idonea. De eo supra dedimus BOETII testimonium: addam nunc alius viri, ex patronorum huius sententiæ mente disserentis, testimonium. Est is THEOD. ZWINGERVS in *theatro prax. med. part. II. pag. 524.* Nonnulli adamantem in venenorum numerum receperunt; qua autem ratione id factum fuerit, hæcenus diuinare nondum contigit. Adamas quidem omnium lapidum durissimus existit, eo quod eius particulæ, a spiritu quodam acido tenacissime coagulatae sunt: hinc credunt nonnulli, eum quoquo modo in puluerem redactum subtilem, atque variatis dosibus exhibitum, nunc citius, nunc tardius interimere: quod si verum est, non alia certe ratione contingit, quam quod particulæ adamantis subigi impossibiles, in ventriculi plicis immotæ obhærent, ac neruæ tunicæ paulatim impactæ superficierum suarum acumine pungentes, dolo-

rem

rem primo, hincque inflammationem, putredinemque inducunt, ac latius deinde serpendo, inque massam fanguineam irrepando, ob texturæ inflexibilitatem, in motu circulatorio sanguinis particulas vehementius exagitant, atque a se inuicem distorquendo syncopen mortemque inducunt.

§. XII.

Atque hunc agendi modum pluribus placere video, qui adamantem inter venena, mortem, cuius auctores tamen sint, ad tempus differentia, recensent: quare opus videretur modum hunc paullo adcuratius considerare. Qui itaque de adamante in genere persuasum habent, quod scindendo, exulcerandoque noceat; hi vel maxime etiam a magnis & integris hoc metuunt. Hoc dextre adhibito licet vitrum incidere satis profundo sulco, ut facile frangi deinde illo loco possit. Si itaque vitrum incidet, quanto magis debebit incidere ventriculi & intestinorum villosam tunicam? Sed quam vanus hic metus, & viris philosophis, præsertim qui a mechanica censerī cupiunt, indignus sit, puto manifestum esse. Si aut ventriculus cum intestinis ex vitro essent, aut adamas molle & lubricum corium secaret, condonari hic metus posset: quamvis & vitrum non secatur ab adamante, nisi apta manus eum ducat, & quantum satis est, imprimat. Hoc vero qua vi in ventriculo & intestinis fiat, haud facile quisquam inuenerit. Certe non sufficit instrumentum ad actionem perficiendam, nisi adsit omnis subordinatarum causarum apparatus. Cuneus ligna findit, si apte appositus, vehementia proportionata, impellatur: si duæ conditiones cessent per sæcula lignum & cuneus iuxta se, aut vnum super altero, iacebunt absque fissura ligni. Vitrum capax mille adamantes mille annis continere potest, si nemo sit, qui adamantem dirigat ad scindendum vitrum.

§. XIII.

Iam de puluere adamantis minuto dispiciendum erit. Et quamquam iusta videri poterit argumentatio hæc, si ma-

iores, & qui acutos angulos habent, adamantes ventriculorum & intestina non lædunt, tanto minus id expectandum esse a tenui puluisculo, qui super lubricam intestinorum tunicam ab illis, quæ per ea decurrunt, prouoluitur, partimque, ubi iam crascescunt illa contenta, ab iis obuoluitur & simul propellitur: nescio tamen qua pertinacia ipsi potissimum insistant & varia vrgent. Dicunt hunc atterendi vi summa pollere, quum non solum gemmas durissimas eius ope liceat atterere & perforare, sed ipsum adeo adamantem. Enimuero quis non videt illam, quam antea iam notabamus, *μετάβασις εἰς ἄλλο γένος*. Ventriculus & intestina non habent naturam gemmæ, sed corii humectati. Neque puluis adamantis adamantis, aut alii gemmæ, appositus vel ei superfusus, atterit, si mille annis vna iaceant: sed machina opus est, quæ versatilem discum circumagat, qui oleo humectatur & puluere conspergitur, ut immani pondere appressam & quiete incumbentem gemmam, diu multumque eam contingendo, radat & arrodatur. Vbi hic adparatus in ventriculo & intestinis?

§. XIV.

Sed, aiunt, duo adsunt, quæ adparatum hunc absolunt; hisque acutæ & rigidæ cuspides pulueris huius adiguntur in tunicas, quin, ut aliqui sentire videntur in massam humorum & ad viscera. Primo grauis est puluis, qui ubi semel incumbit, ipso suo pondere se profundius insinuat. Ego autem quærendum puto, annon lapis, qui contusus in multa, ponamus mille, talia corpuscula abicit, quæ pro puluere haberi possunt, sit millies grauior quouis puluisculo. Si vero lapis integer promoueri ad exitum potuit, ut multa experimenta docuerunt, cur dubitabimus de puluisculo ex lapide facto, & millies leuiori? Exemplum innumera sunt hominum, qui tempore necessitatis numos aureos deglutierunt drachmales & maiores, eosdem tamen rediderunt per aluum. Quis desperet de puluisculo, cuius ali-

aliquot mille corpuscula indiuidua nondum æquant drachmam? Deinde respiciendum monent ad motum peristalticum, quo certa intestinorum spatia successiue ad se adducuntur: hoc autem efficit, quod in machina, qua adamantes aliæue gemmæ teruntur & poliuntur, motus diuturnus efficit. Enimuero quisquis in animali uiuo motum hunc tam placidum attente considerauerit, cognouerit utique, quam longe is absit ab isto, qui in politura requiritur: prorsus ut verba perderem, si hoc medicis vellem ostendere pluribus.

§. XV.

Debent sane in medicina, ut confessæ rei documenta tueamur, ita omnia conuenire, ut, ubi est par ratio, idem effectus expectetur. Id si verum est, ut neminem artis peritum negare posse existimo; cogitandum illis, qui adamantem suspectum reddunt, aut extreme noxium esse contendunt, relinquo, quo iure quæue specie defensuri sint, vsum rubini, smaragdi, hyacinthi, granati, & si qui sunt alii lapides pretiosi, qui a tot sæculis publica auctoritate in officinis prostant: aut quomodo excusandi sint tot egregii & integerimi viri, qui crySTALLUM montanam ægrotis, etiam tenerimis, præscribunt? At talia erunt venena, si adamas est, aut suspecta esse debent, si adamas debet. Quanto enim duritie differrunt rubinus, hyacinthus, smaragdus, granati, nobiles & orientales, ab adamante, cogitari inde potest, quod limam æque respuunt. Est his non minus, quam adamanti, in exigua mole pondus insigne; horumque singulorum puluis molliores gemmas atterit. Et tamen publice florent in officinis, & censura vnum vexat adamantem. Et si adamas, quia vitrum scindit, noxius est, debet utique chalybis limatura noxiis æquo iure adscribi: non enim desunt artifices, qui ita chalybem temperare norunt, ut ipso vitrum, si non promptius, æque tamen promte atque adamas facit, incidere valeas. Bone Deus! quam multa sic erunt in pharmacopo-

lio venena! quam multi honesti medici in catalogo veneficorum erunt describendi!

§. XVI.

Nollem excidisſe aliquibus medicis aliquas voces, quibus limaturam martis catalogo venenorum temporariorum, vna cum polline vitri, inſcripſerunt. Et de limatura martis quidem iam ſupra adduxi MICH. SAVONAROLAM; de vitro ſat antiqua mentio, ſed & totius ænigmatis reſolutio legitur apud ANTON. GVAINERIVM *de calculoſ. paſſione cap. IX.* Nam quum commendafſet calculis frangendis vitrum in tenuem puluerem redactum, hæc notatu digna ſubiicit: *ſed laudo, vt patienti hoc vitrum ſic non manifeſtes, ne putet ſe venenari: quum ex eo canes interficiamus. Sed his non tritum datur, immo integrum, quod cum pinguedine aliqua commiſcemus. Et cum eorum tunc guttur tranſire nequeat, eos interficit, & non venenofitate.* Eodem reddit caſus apud SCHENCKIVM pag. 999. ex CARDANO adductus, vbi perſona amens vitrum contrafactum pulmento ex ciceribus miſcuit, ex quo aliqui nullam noxam, alii periculum & damnum incurrerunt. Quam male hæc ad pollinem vitri, quo medici vtuntur, transferrentur? De limatura martis malo heic nihil, quam parum dicere: exſtant documenta publica per multos libros obuia, quibus declaratur, quam magni viri, quantis doſibus, quam diu continuato vſu, non lenti veneni effectum, ſed ſanationem ægrotorum, conſequuti ſint, vbi ex artis lege adhibuerunt.

§. XVII.

Dum ad finem tendit hæc commentatio, ſuccurrit animo, fieri vtique poſſe, vt aliquando obueniatur caſus hominis, cui puluis adamantis, non quidem ſincerus, ſed veneno imbutus, exitium attuliſſe per ſectionem cognoscatur. In tanta veneficorum multitudine nihil non timendum videtur, vbi malitia omnes vires intendit, vt nocere hoſtibus queat. Sic legitur apud ſæpe laudatum SCHENCKIVM pag. 928. notabilis obſeruatio, de puerulo, cui per ſpeciem amicitiaẽ dono
datus

datus fuerat veneno imbutus numus argenteus, quem is incautus ori immisit, quin prorsus in fauces attraxit, ut ibi obhæresceret & nec ad ventriculum descendere, nec vomitu reiici posset, unde misellus altero die mortuus, quum dissecaretur, totum os ac fauces, malignis pustulis obsesum, gulam autem summe inflammataam ostendit. Haud multum dissimilis, quoad euentum certe, casus legitur apud BONE-TVM *anatom. practic. tom. II. pag. 99.* vbi puella nouem annorum ex nummo argenteo deglutito fuit mortua, tardius quidem, die quippe decimo. In hac numus sub ipso pyloro obhærescens inuentus fuit, continuorum vomituum & mortis satis clara causa; sed quod sine veneno fuerat, nihil pustulosi, inflammati, erosi, quod notaret, inuenit, qui eam sectionem administrait & descripsit, THEODOR. KERCKRINGVS. Quare si forte fieret, ut in extincto reperiretur puluis, qui characteribus suis omnibus iudicari posset adamantis esse; probe attendendæ fuerint circumstantiæ omnes, ne in renunciatione error admittatur, & alteri tribuatur, quod alteri debetur.

§. XIIX.

Non opus esse existimo hic cumulare nomina magnorum virorum, qui innocentiam adamantis præclare sunt tuiti. Multa ex præcedentibus innotuerunt. Addimus PAVLI ZACCHIAE testimonium *ex quest. medico legal. lib. II. tit. II. quest. IV.* vbi disputans, quod in veneficii delicto non satis sit, ut reus confiteatur dedisse se alicui venenum, nisi constet vero illud esse venenum, & in tanta quantitate sumtum, aptum fuisse ad mortem inferendam; sermonem hunc ita illustrat: *Casus dari potest, in quo quis natura venenorum ignarus præbuerit alicui aliquid in potibus vel cibus, quod venenum esse putabat, cum tamen aut omnino venenum non esset, aut esset quidem venenosum, non tamen quod mortem inferre posset, ut exempli gratia, adamantis scobs, quam vulgus hominum venenum esse credit, cum vere venenum non sit.* - - Si ergo hæc ab ali-

quo assumatur, & interim intereat, procul dubio, quod ex ea adamantis scobe, quam venenosam putabat, non interit; non tenet ergo ex hac causa rei confessio circa qualitatem veneni. Idem auctor, post aliqua interiecta, ita diserte concludit: ADAMAS ERGO VENENVM NON EST. Obfirmamus tandem commentationem hanc illustri testimonio medici, qui inter omnes tantum effulget & eminent, quantum inter ceteras gemmas adamas excellit. Est is, quem præceptorem & patronum ac promotorem omni pietate veneror & obseruo, FRIDERICVS HOFFMANNVS, qui in *disertatione de lesionibus externis, abortiuis venenis ac philtris*, pag. 28. hæc verissime scribit: *communiter toxicis annumerantur sanguis tauri - - nec non a quibusdam adamantis & vitri puluis, quæ tamen sine noxa assumi possunt.* Et paucis interiectis: PVLVEREM ADAMANTIS EODEM MODO INTESTINORVM TVNICAS, AC VITRVM, DISCINDERE EAQVE PROPTER NECARE, FABVLAM SAPIT.

TANTVM.

CLARISSIMO ET DOCTISSIMO
DOM. CANDIDATO

S. P. D.

FRIDERICVS HOFFMANNVS

CONSILIARIVS INTIMVS ET ARCHIATER REGIVS, ACADEMIAE
FRIDERICIANAE SENIOR.

QUum TE amare coeperim, cum ad me primum accederes, tuumque consilium aperires de stadio medico apud nos decurrendo; non potui quin in TE amori meo indies magis indulgerem, ubi vidi incredibile studium tuum, quo, quicquid agendum suscipis, idem soles urgere & peragere. Non volasti ad apicem honorum, sed per legitimos gradus satis mature adscendere voluisti. Id vero TIBI honorificum puto, & in exemplum aliis, qui vel ipsi saepe nimium festinant, vel suorum consiliis & instigationibus urgentur, commendandum puto. Postquam patria tua, quae optima ad nos ingenia demandat, TE Germaniae limandum expoliendumque tradidit, satis multos annos in celeberrima Ienensi academia, philosophiae bonarumque litterarum studiis deditus, consumpsisti, ibidemque publicum doctrinae testimonium ante hos decem annos
cum

*cum laude reportasti. Excepit TE inde Fridericia-
na nostra, ubi perrexisti animum optimis doctrinis
pascere. Tantum autem aberas ab illa quorundam
cupiditate, qui ubi triennio forte patrii foci fumum
non aspexerunt, nostalgia emorituri videntur: ut
potius nunc demum emetiri amplissima Europæ cultæ
spatia desiderares, TEque nobilibus iuuenibus adso-
ciares, quibuscum Galliam & Belgium lustrares, hinc
autem per Germaniæ complures provincias ad nouas
Athenas, an nouam Alexandriam dicam, gloriosis-
simi monarchæ PETRI nomine insignem & immortali
beneficio conditam & exornatam urbem, pergeres, ubi
compluribus annis commoratus ad Holsatos, & inde
ad nostras Musas reuertisti. Quantum TIBI pro-
fuerit improbus labor tot annis impensus bonarum lit-
terarum & medicina studiis, cognouerunt quibuscum
uersatus fuisti: & cognoscent, cum quibus porro vi-
durus es. Ego quidem gratulor TIBI tam bonam
mentem, quæ tot annorum indefesso studio scientiarum
utilium mercatui inbiauit, easque diuitias quæsiuit,
quæ, ubi semel nostræ esse cœperunt, numquam nostræ
esse desinunt. Gratulor honores, quos meritissimus con-
sequeris: utque TIBI fausti fortunatique sint, illis au-
tem, qui se tuæ fidei permittent, ægrotis, salutes sem-
per ac auspiciatissimi, Deum precor. Is TIBI largiatur,
quæ virtutes tuæ merentur, amplissima præmia. Vale.*

a. d. XXV. Aprilis MDCC XXXVII.

VIRO PRAENOBILISSIMO ET CLARISSIMO

IOANNI FABRI

ARTIVM AC PHILOSOPHIAE MAGISTRO

S. P. D.

PRAESES,

S I mihi id datum crederem negotium, ut ea, quae de TE dici possunt honorifice, & quae ad sequendum & imitandum aliis proponi merentur, iusto elogio complecterer, non posset mihi facile verba deficere. Plures annos in academiis & bonarum litterarum studiis laudabiliter consumpsisti, quam multi vitæ annos secum afferunt, qui hodiernis moribus ad musarum maiora contubernia aduolant: quae tamen ante deserere plerique festinant, quam bene didicerunt, quid discere ibi debeant, aut ut discere recte possint. Illud in primis operam dedisti, ut veteres auctores, a quibus optima doctrina ad nos propagata sunt, intelligeres suo ore loquentes; atque ipsemet, quae cogitasti, veterum sermone exprimere posses. Exstant specimina, quae tam soluto sermone in summorum principum laudem dedisti, quam ligato, Latio Attico & Rutheno. Per philosophorum scholas non cucurristi, sed plane cum illis consueuisti,

E

ut

ut TE inclytus eorum in academia Ienensi ordo sum-
mis honoribus lubens dudum exornauerit. Quantum
inter Gallos, Batauos & Russos, cum doctissimis
viris versando, collegeris fructuum, obscurum ne-
mini esse potest, qui TE cum colloquia instituit. Ita
excultus & expolitus ad medicinae supremos honores
adspirasti, eosdemque decreto medici ordinis ea fa-
cilitate obtinuisti, qua tribuuntur optime meritis. Non
possum quin TIBI acclamem:

ΕΥΤΕ ΚΑΛΩΣ ΕΙΗ ΔΟΙΜΑΙΣ ΕΥΧΑΙΣ ΘΕΟΣ ΕΥΦΡΩΝ.
Proficiscere nunc, DEO duce & comite, virtutique &
bonestati, cum optimis studiis, porro deditus fortu-
nae optima faber esse memento. Scripsi a. d. XXIV.
Aprilis M DCC XXXVII.

HONORVM LAVDISQVE OMNIS
CANDIDATO CLARISSIMO
IOANNI FABRI, A. M.

FAVSTA QVÆQVE PRECATVR
IOANNES WALLASKAY

M. D. ET ACAD. N. C. SOCIVS.

ET si non sim mearum virium tam audax æsti-
mator, aut ita prorsus oblitus incredibilis
humanitatis TVAE, vt sperem a me profi-
cisci posse, quod TVIS laudibus aliquid ad-
dere, vel mutuam benevolentiam nostram
augere

augere queat; veteri tamen illa & amica consuetudine, quæ TVVM inter & meum Parentem olim intercessit, inuitatus, facere non potui, quin TIBI, *delectissime Magister*, infulis Asclepiadeis nunc exornando, vel leui epistola congratularer. Argumentum dissertationis TVAE, vt cum Horatio scribam, tectum tunica adamantina procedit: quod me inuitat, vt & ipse quædam in adamante olim obseruata, digna, vt puto, eruditorum examine, TECVM communicare velim. Certe talia videntur, quæ, si longiori accuratiorique obseruatione comprobata sint, vtilem commendationem mereantur: si vero mihi imposuerunt mei sensus, ipsemet sane cupio, vt in spongiam incumbant. Legenti mihi PLINII *Hist. Nat. Libr. XXXVII. Cap. IV.* quo grauis auctor de sex adamantum generibus exponit, animum subiit cogitare, annon forte ab effectu adamantum aliqua eorum inueniri posset differentia. Initio quidem experimenta per ignem agitabam: sed ab hac via, grauissimorum virorum auctoritate, qui adamantem omnem ignis vim eludere scribunt, deterritus, & officinarum, quibus fortissimi ignes excitantur, destitutus subsidio, ad alia adpellere animum cogebar. Longum esset enarrare mea tentamina: id dicam, me, ducente vno experimento ad aliud, sex acus exiguas diuersis adamantibus adfricuisse, easque subtili stramini infixas, vitris aqua plenis indidisse, & bacillo circumegisse, vt obseruarem, vti quiescerent. Ex his vnâ, vni adamanti affricatam, semper septentrionem respexisse tunc quidem admirabundus, & sæpe repetito experimento, videbam, videbatque mecum, qui superueniebat, amicus, non minus, quam ipsemet, rei isti intentus. Hac rei, vt mihi quidem videbatur, nouitate captus, diligenter in curta librorum meorum,

qualis esse solet peregrinantium, suppellectile inuestigavi, an non aliquis antiquorum, vel recentiorum auctorum, hunc adamantis effectum eruditus expendendum commendasset. Cumque inuenirem neminem, qui tam mirabilis euentus aliquam faceret mentionem, & sæpe repetito experimento viderem, hunc solum adamantem, nec alium ex meis, aut aliunde pro examine faciendo acceptis, ea gaudere virtute, vt cum acu ferrea vim communicet, semper versus septentrionem adfrictam partem intendendi; firmiter constitueram, vtilem hanc eruditorum curatori examini commendare obseruationem. Verum cum ante octiduum experimentum repetere magisque confirmare vellem, vt aliquid certi & satis explorati hac in re proferre possem, mirum & inexpectatum hoc vidi, adamantem hunc meum ipsissimum, nescio quo fato, tam laudabili virtute penitus orbatum esse. Tanto autem magis demiror hunc mihi certe in expectatum euentum, quo certior sum, me, in faciendo hoc experimento, nullam fallaciam causæ non causæ admisisse, quum & omnes circumstantias rite expenderim, & sensibus non solum meis, verum etiam præsentis amici, res explorata fuisset. Initio quidem vehementer dolebam hac ratione ereptum mihi iri occasionem, experimentum istud eruditorum oculis subiiciendi. Sed quum id non quæsitum, sed sponte oblatum, fideliter notauerim, neque videam rationem sufficientem, cur adamas non possit habere qualitatem aliquam cum magneti communem, iterum ad libros confugi, consulique, quos ad manus habere licebat, auctores. Hos inter afferebat aliquod solatium PETR. VAN. MVSSCHENBROECK *Tent. Exper. Nat. Part. II. pag. 82.* quod per combinationem casuum similium, firma, vt puto, consequen-

sequentia elicere me posse existimo. Nam vbi de corporum virtute electrica ita scribit: *In genere notandum, difficillimum esse dictu, in quibus corporibus obtineat, a quibus absit hæc vis, cum aliquando in iisdem sileat hoc tempore, copiosa vero adsit tempore alio:* tantum absum, vt abiiciendum putem bona fortuna mihi visum phænomenon, vt potius modeste istud cum naturæ scrutatoribus communicandum duxerim. Ipse quidem diligenter custodiam tam rari phænomeni parentem lapillum, vt sæpe reuocatis experimentis certum quid inueniam. Si nihil successerit, æqua ingenuitate profitebor, quod me spes frustrata sit, quam gauisurus sum, si futura dies me edoctura est, quod possim cum certitudine plena producere. Quicumque fuerit huius rei profectus, nostra tamen amicitia nullo dubiorum euentuum discrimini exposita, adamantino nexu colligata, durabit, vt spero, & perpetuo incolumis perstabit. Faxit DEVS, vt honoribus his mactus magis magisque effloretas, omnique optatissimæ fortunæ successu beatus diutius vigeas, & TIBI coniunctissimi ciuis ita semper memoriam conferues, vt ipse numquam TVAM ex animo suo imaginem erit dimissurus. Vale. Dabam in Academia Fridericiana. VII. Kal. Maii, M D CC XXXVII.

Szer ist ein jeder selbst recht seines Glückes Schmid,
Dies kann man wohl an Dir, gelehrter FÜRST, spühren.
Erst theilte Dir dein Fleiß der Weisheit Lorbeer mit,
Nun muß Dich Aesculap auch noch, mit Purpur zieren,
Was machts? Du triebst dein Thun mit Klugheit und mit Naht
Du suchtest Dich mit ernst in Künsten Fest zu gründen
Und was hernach dein Fleiß noch in der Weisheit that,
Kann Dir mein schlechter Kiel hier schwerlich reimend binden.

Genug! man sieht, daß Die dein Fleiß viel Glück verheißt
Du wendest Dich von hier nach Nordens kalten Grängen,
Da wirst Du, was die Wuht Morbonens niederreißt,
Durch Deinen Raht und Cur am besten denn ergänzen.
Zieh glücklich hin! Du hast nunmehr den Ehren-Sieg,
Doch denke auch hinfort an den, bey Deinem Glücke,
Der hier mit Dir vergnügt zu gleichen Ehren stieg,
Als Deinen guten Freund, ob schon entfernt, zurücke.

Dem Hoch zu Ehren den Herren Doctorando
schrieb dieses, sich Ihne dadurch bestens
zu empfehlen, dessen Aufrichtigster
Freund und Diener

FRIDERICVS WILHELMVS BRVNE,

MEDICINÆ DOCTOR.

* * * * *

Cognata nostri portio sanguinis,
Cur inuidendis crescis honoribus,
Nec spernis omnes hos triumphos
Palladiæ in medio iuuentæ?

Crescis peregre, nec titulos TIBI

Ignaua scribit gratia; nec fauor

Permittit illustris deorum,

Laribus vt patriis præesses.

Nam primo ab ortu, pectoris ignea

Sinu parentum TE procul indoles

Duxit, per oras exterorum

Roxolidum populos & vrbes.

Sat litterato nobilis otio

Per docta raptus compita, Græciæ

Fontes

Fontes bibisti, nec Latinæ
Inferior studiis Mineræ.
Nunc vectus ala præpetis ingeni,
Inter Medentum summa adipisceris
Tropæa, successu decenti,
DOCTOR ouans duplici corona.
Hoc est, quod olim non temere dabas
De Te futuri spes puero altius,
Palmam supremam qui teneres
Et Sophiæ & Medicis sacram.
Vicit laboris nixus & ingeni
Pinnis citatis, & studio pari:
Nunc voce facunda disertus
Consequeris titulos Cathedræ.
Mox TE merentem, quo statuit loco,
Virtus locabit laudis adorea,
Quam fata, Phoëbo sic volente,
Proposuerunt TIBI ferendam.
Sed plura blandæ, fama modestiæ
Momenta honorum transfilit, & novos
Doctrina NOSTRO FABRI plausus
Diffimulat pudibunda vultu.
Dimitte curas interea graues,
Et fide diuis: sic TIBI copia
Manabit ad plenum reuertens
Ars Medicinæ opulenta cornu.
Sic nostræ memor PANNONIAE, diu
Optata FRATRI gaudia diuide,
Qui deprecatur nunc vt olim,
Ne patriæ penitus parentes.

Vitembergæ Saxon. XII.
Calend. Maii, 1737.

*Hæc honori, amorique ac memoriam
clarissimi Dn. Candidati, Con-
sobrini sui longe desideratissimi,
gratulabundus pandebat*

IOANNES SAMVEL MARTINI,

LL. ARTIVM CVLTOR.

Freund

S Freund schau die Lorbern an, die in dem schönen Sachsen,
Wo edle Künste blühen auf Pindus Höhen wachsen.
Nicht wahr, sie reizten Dich? Kunst Wissenschaft, Verstand
Und deren edler Trieb zog Dich in dieses Land:
Drum brichst du nun mit Lust, und zwar zum zweiten male,
Zu Deinem Lorber-Kranz in Halle an der Sale
Die schönsten Reiser ab. Ihr angenehmes Grün
Zeigt, da sie unverwelkt um Deinen Scheitel blühen,
Was Du, Hochedler-Freund, was wir von Dir zu Hoffen.
Es stehet Dir der Weg zum schönsten Glücke offen,
Das einem edlen Geist den Zutritt nie versagt,
Der so wie Du der Kunst und Tugend nachgeigt.

Mit diesen wenigen Zeilen wolte dem
Hern Doctorando seinen erge-
bensten Glückwunsch abstaten,
dess'n Verbundenster Diener

SAMVEL RAYMANN,

HVNG. MEDIC. CVLTOR.

